

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-yil maxsus son

*Toshkent davlat yuridik universiteti
Ma'muriy va moliya huquqi kafedrası professori, yuridik fanlar doktori
Li Adik Aleksandrovichning 80 yosh yubileyiga bag'ishlanadi.*

VOLUME 5 / SPECIAL ISSUE / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.SI

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:

E. Mustafayev,
Y. Yarmolik,
E. Sharipov,
K. Abduvaliyeva,
Y. Mahmudov,
M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Musahhih:

M. Tursunov

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnoma

№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2025-yil 9-dekabrda bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 13
Adadi: 100. Buyurtma: № 199.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY’ATI

BOSH MUHARRIR

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy boshqarmasi boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

MAS‘UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY’ATI A‘ZOLARI

J. Blum – Amerika Qo‘shma Shtatlarining Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (AQSh)

M. Vishovaty – Polshaning Gdansk universiteti professori (Polsha)

M. Hayat – Muhammadiyah Malang universiteti o‘qituvchisi (Indoneziya)

A. Hoshimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti Yoshlar masalalari va ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

A. Yakubov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro hamkorlik va uzluksiz ta’lim bo‘yicha prorektor, yuridik fanlar doktori, dotsent

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

X. Xayitov – O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi deputati, yuridik fanlar doktori, professor

S. Yusupov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ma’muriy va moliya huquqi kafedrasini mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

E. Egamberdiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik huquqi kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

Sh. Ismoilov – Toshkent davlat yuridik universiteti Mehnat huquqi kafedrasini mudiri, yuridik fanlar doktori, dotsent

G. Uzakova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ekologiya huquqi kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

G. Yo‘ldasheva – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va inson huquqlari kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

A. Yo‘ldoshev – Toshkent davlat yuridik universiteti Konstitutsiyaviy huquq kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar doktori

R. Altıyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrasini professori v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrasini dotsenti v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

S. Oripov – Toshkent davlat agrar universiteti Huquqshunoslik kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

F. Hamdamova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti Xalqaro huquq va ommaviy huquq fanlari kafedrasini dotsenti v.b., yuridik fanlar doktori

D. So‘fiyeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi kafedrasini katta o‘qituvchisi, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

R. Kuchkarov – Toshkent davlat yuridik universiteti Umumta’lim fanlar va madaniyat kafedrasini dotsenti v.b., filologiya fanlari nomzodi

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Э. Мустафаев,
Е. Ярмолик,
Э. Шарипов,
К. Абдувалиева,
Й. Махмудов,
М. Шарифова,
Ш. Бекназарова

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387.

Свидетельство

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
09.12.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 13. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 199.

Отпечатано в типографии Ташкентского государственного юридического университета.
100047, г. Ташкент,
ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

З. Эсанова – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – доктор философии по юридическим наукам, доцент, начальник управления по науке Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – доктор философии по филологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – профессор юридической школы Бостонского колледжа (Бостон, США), доктор юридических наук

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

М. Хаят – преподаватель Университета Мухаммадия Маланг (Индонезия)

А. Хошимхонов – первый проректор по делам молодёжи и духовно-просветительской работе Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

А. Якубов – проректор по международным связям и дополнительному образованию Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

М. Ахмедшаева – профессор кафедры теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Х. Хайитов – депутат Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

С. Юсупов – заведующий кафедрой административного и финансового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Э. Эгамбердиев – доцент кафедры гражданского права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии (PhD) по юридическим наукам

Ш. Исмоилов – заведующий кафедрой трудового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

Г. Узакова – профессор кафедры экологического права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Г. Юлдашева – профессор кафедры международного права и прав человека Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Юлдашев – доцент кафедры конституционного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Р. Алтиев – и.о. профессора кафедры уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии (PhD) по юридическим наукам

М. Курбанов – и.о. профессора кафедры уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии (PhD) по юридическим наукам

С. Орипов – доцент кафедры права Ташкентского государственного аграрного университета, доктор философии (PhD) по юридическим наукам

Ф. Хамдамова – и.о. доцента кафедры международного и публичного права Университета мировой экономики и дипломатии, доктор юридических наук

Д. Суфиева – старший преподаватель кафедры теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии (PhD) по юридическим наукам

Р. Кучкаров – доцент кафедры общеобразовательных дисциплин и культуры Ташкентского государственного юридического университета, кандидат филологических наук

FOUNDER: TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

E. Mustafaev,
E. Yarmolik,
E. Sharipov,
K. Abduvalieva,
Y. Makhmudov,
M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Proofreader:

M. Tursunov

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Editorial office address::

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 09.12.2025.

Paper size: A4. Cond.p.f: 13.

Units: 100. Order: № 199.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

Z. Esanova – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Head of the Scientific Department at Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature at Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovatiy – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

M. Hayat – Lecturer of the University of Muhammadiyah Malang (Indonesia)

A. Khoshimkhonov – First Deputy Rector for Youth Affairs and Spiritual and Educational Affairs of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

A. Yakubov – Deputy Rector for International Relations and Further Education of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

M. Akhmedshaeva – Professor of the Department of Theory of State and Law at Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

Kh. Khayitov – Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

S. Yusupov – Head of the Department of Administrative and Financial Law at Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

E. Egamberdiev – Associate Professor of the Department of Civil Law at Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

Sh. Ismoilov – Head of the Department of Labor Law at Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

G. Uzakova – Professor of the Department of Environmental Law at Tashkent State University of Law, Doctor of Law

G. Yuldasheva – Professor of the Department of International Law and Human Rights at Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Yuldoshev – Associate Professor of the Department of Constitutional Law at Tashkent State University of Law, Doctor of Law

R. Altiev – Acting Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption at Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

M. Kurbanov – Acting Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption at Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

S. Oripov – Associate Professor of the Department of Law at Tashkent State Agrarian University, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

F. Hamdamova – Acting Associate Professor of the Department of International Law and Public Law at the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law

D. Sufiyeva – Senior Lecturer of the Department of Theory of State and Law at Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

R. Kuchkarov – Associate Professor of the Department of General Sciences and Culture at Tashkent State University of Law, Candidate of Philological Sciences

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

8 **AXMEDSHAYEVA MAVLYUDA AXATOVNA**

Raqamlashtirish sharoitida davlatning moliyaviy funksiyasi rivojining ayrim nazariy-huquqiy masalalari

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

16 **YUSUPOV SARDORBЕК BAXODIROVICH**

Budjet jarayonida davlat va nodavlat organlarining ishtiroki

23 **LI ADIK ALEKSANDROVICH**

Tadbirkorlik faoliyati sohasida davlatning moliyaviy siyosati

32 **JURAYEV SHERZOD YULDASHEVICH**

O'zbekiston Respublikasida aholi bandligini moliyaviy-huquqiy tartibga solish masalalari

39 **G'OZIYEV KOZIMBEK JOVLONBEKOVICH**

O'zbekistonda oliy ta'lim tashkilotlari faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilik bazasining rivojlanish tendensiyalari

54 **SAMIGDJANOV FAZLIDDIN RAFKATOVICH**

"Budjet jarayoni" tushunchasi, uning xususiyatlari va bosqichlari

61 **AVEZOVA ELEONORA PARAXATOVNA**

Xalqaro standartlar va ularning O'zbekiston moliyaviy tizimiga integratsiyasi

71 **AXROROV ADXAMJON ASRORKUL O'G'LI**

Ekologiya sohasida maxsus vakolatli respublika ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyatining ilmiy-nazariy asoslari: prinsiplari va metodlari

78 **GANIYEV BOXODIR RUSTAM O'G'LI**

O'zbekiston Respublikasida kriptovalyuta sohasidagi faoliyatni tartibga solish

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

84 **RAXMONOV OTABEK QO'CHQOR O'G'LI**

Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvning tushunchasi va mohiyati huquqiy toifa sifatida

91 **JURAYEVA ASAL BAXTIYEVNA, ABDIRAXIMOV ISLOMJON ILXOMJON O'G'LI**

Germaniya va O'zbekiston xalqaro tijorat arbitrajlarida korporativ nizolarni hal etish: qiyosiy huquqiy tahlil

12.00.06 – TABIIY RESURSLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

100 **NARZULLAYEV OLIM XOLMAMATOVICH**

Biologik xilma-xillikni muhofaza qilishning ekologik-huquqiy asoslari

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА.
ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

8 АХМЕДШАЕВА МАВЛЮДА АХАТОВНА

Отдельные теоретико-правовые вопросы развития финансовой функции государства в условиях цифровизации

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО.
ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

16 ЮСУПОВ САРДОРБЕК БАХОДИРОВИЧ

Участие государственных и негосударственных органов в бюджетном процессе

23 ЛИ АДИК АЛЕКСАНДРОВИЧ

Государственная финансовая политика в сфере предпринимательской деятельности

32 ЖУРАЕВ ШЕРЗОД ЮЛДАШЕВИЧ

Финансово-правовое регулирование занятости в Республике Узбекистан

39 ГОЗИЕВ КОЗИМБЕК ЖОВЛОНБЕКОВИЧ

Тенденции развития законодательной базы, регулирующей деятельность высших образовательных организаций в Узбекистане

54 САМИГДЖАНОВ ФАЗЛИДДИН РАФКАТОВИЧ

Понятие бюджетного процесса, его особенности и этапы

61 АВЕЗОВА ЭЛЕОНОРА ПАРАХАТОВНА

Международные стандарты и их интеграция в финансовую систему Узбекистана

71 АХРОРОВ АДХАМЖОН АСРОРКУЛ УГЛИ

Научно-теоретические основы деятельности специально уполномоченных республиканских органов исполнительной власти в сфере экологии: принципы и методы

78 ГАНИЕВ БОХОДИР РУСТАМ УГЛИ

Регулирование деятельности в сфере криптовалют в Республике Узбекистан

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО.
СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

84 РАХМОНОВ ОТАБЕК КУЧКОР УГЛИ

Понятие и сущность корпоративного управления в акционерных обществах как юридической категории

91 ЖУРАЕВА АСАЛ БАХТИЕВНА, АБДИРАХИМОВ ИСЛОМЖОН ИЛХОМЖОН УГЛИ

Разрешение корпоративных споров в международном коммерческом арбитраже в Германии и Узбекистане: сравнительно-правовой анализ

12.00.06 – ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО. АГРАРНОЕ ПРАВО.
ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

100 НАРЗУЛЛАЕВ ОЛИМ ХОЛМАМАТОВИЧ

Экологико-правовые основы сохранения биологического разнообразия

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

8 **AKHMEDSHAEVA MAVLYUDA AKHATOVNA**

Some theoretical and legal issues of the development of the financial function of the state in the conditions of digitalization

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

16 **YUSUPOV SARDORBЕК BAKHODIROVICH**

Participation of state and non-state bodies in the budget process

23 **LI ADIK ALEKSANDROVICH**

State financial policy in the sphere of entrepreneurial activity

32 **JURAEV SHERZOD YULDASHEVICH**

Financial and legal regulation in the sphere of employment of the population in Republic of Uzbekistan

39 **GOZIEV KOZIMBEK JOVLONBEKOVICH**

Administrative and legal aspects of the development of the field of higher education until 2030 during the period of administrative reforms

54 **SAMIDJANOV FAZLIDDIN RAFKATOVICH**

The concept of the budget process, its characteristics and stages

61 **AVEZOVA ELEONORA PARAKHATOVNA**

International standards and their integration into the financial system of Uzbekistan

71 **AKHROROV ADKHAMJON ASRORKUL UGLI**

Scientific and theoretical foundations of the activities of specially authorized republican executive authorities in the field of ecology: principles and methods

78 **GANIEV BOKHODIR RUSTAM UGLI**

Regulation of cryptocurrency activities in the Republic of Uzbekistan

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

84 **RAXMONOV OTABEK KUCHKOR UGLI**

The concept and essence of corporate governance in joint stock companies as a legal category

91 **JURAEVA ASAL BAKHTIEVNA, ABDIRAKHIMOV ISLOMJOH ILKHOMJOH UGLI**

Resolution of corporate disputes in international commercial arbitration in Germany and Uzbekistan: a comparative legal analysis

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

100 **NARZULLAEV OLIM KHOLMAMATOVICH**

Ecological and legal basis of biological diversity conservation

Kelib tushgan / Получено / Received: 15.10.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 21.11.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 09.12.2025

DOI:10.51788/tsul.jurisprudence.5.SI/YJIP5638
UDC: 342.5(045)(575.1)

EKOLOGIYA SOHASIDA MAXSUS VAKOLATLI RESPUBLIKA IJRO ETUVCHI HOKIMIYAT ORGANLARI FAOLIYATINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI: PRINSIPLARI VA METODLARI

Axrorov Adxamjon Asrorkul o'g'li,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Ma'muriy va moliya huquqi kafedrasida
mudiri o'rinbosari,
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori
ORCID: 0000-0002-8193-167X
e-mail: adxam.axrorov@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada maxsus vakolatli respublika ijro etuvchi hokimiyat organlarining ekologiya sohasidagi faoliyatining ilmiy-nazariy jihatlari tahlil qilingan. Xususan, mahalliy va xorijiy huquqshunos olimlarning fikrlari asosida sohada davlat boshqaruvini amalga oshiruvchi maxsus vakolatli organlar faoliyatining asosiy prinsiplari, usullari hamda ularning o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan. Davlat boshqaruvi organlari faoliyatining ushbu sohadagi asosiy prinsiplariga nisbatan huquqshunos olimlar o'rtasida yagona yondashuvning mavjud emasligi asoslantirilgan. Shuningdek, mavjud prinsiplarni umumhuquqiy va ekologiya sohasidagi davlat boshqaruviga xos bo'lgan prinsiplarga ajratish mumkinligi ko'rsatib berilgan. Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi davlat boshqaruviga xos bo'lgan prinsiplardan biri "ifloslantiruvchi to'laydi" prinsipining xarakterli xususiyati bo'lib, uning milliy qonunchiligimizda mustahkamlanishi bilan bog'liq masalalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: ekologiya, atrof-muhit, davlat boshqaruvi, respublika ijro etuvchi hokimiyat organi, prinsip, metod

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СПЕЦИАЛЬНО УПОЛНОМОЧЕННЫХ РЕСПУБЛИКАНСКИХ ОРГАНОВ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ В СФЕРЕ ЭКОЛОГИИ: ПРИНЦИПЫ И МЕТОДЫ

Ахроров Адхамжон Асроркул угли,
доктор философии (PhD) по юридическим наукам,
заместитель заведующего кафедрой
«Административное и финансовое право»
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В данной статье проанализированы научно-теоретические аспекты деятельности специально уполномоченных республиканских органов исполнительной власти в сфере экологии. В частности, на основе мнений отечественных и зарубежных

учёных-правоведов раскрыты основные принципы и методы деятельности специальных уполномоченных органов, осуществляющих государственное управление в указанной отрасли, а также их характерные особенности. Обосновано, что среди учёных-правоведов отсутствует единый подход к определению основных принципов деятельности органов государственного управления в данной сфере. Кроме того, показано, что существующие принципы могут быть разделены на общеправовые и принципы, присущие государственному управлению в сфере экологии. Одним из принципов, характерных для государственного управления в области экологии и охраны окружающей среды, является принцип «загрязнитель платит», и в статье раскрываются вопросы, связанные с его закреплением в национальном законодательстве.

Ключевые слова: экология, окружающая среда, государственное управление, республиканский орган исполнительной власти, принцип, метод

SCIENTIFIC AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE ACTIVITIES OF SPECIALLY AUTHORIZED REPUBLICAN EXECUTIVE AUTHORITIES IN THE FIELD OF ECOLOGY: PRINCIPLES AND METHODS

Akhrorov Adkhamjon Asrorkul ugli,
Deputy Head of the Department
of Administrative and Financial Law,
Tashkent State University of Law,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law

Abstract. This article analyzes the scientific and theoretical aspects of the activities of specially authorized republican executive authorities in the field of ecology. In particular, based on the opinions of domestic and foreign legal scholars, the basic principles and methods of activity of specially authorized bodies engaged in public administration in the field, as well as their specifics, were highlighted. It is proved that there is no single approach among legal scholars to the basic principles of government activities in the industry. It is also highlighted that the existing principles can be divided into general legal and environmental principles inherent in public administration. The article highlights the characteristic features of the “polluter pays” principle, one of the principles of public administration in the field of ecology and environmental protection, as well as issues related to its consolidation in national legislation.

Keywords: ecology, environment, public administration, republican executive authority, principle, method

Kirish

Prinsiplar davlat boshqaruvi tizimida katta ahamiyatga ega bo'lib, davlatning ichki va tashqi siyosatidagi funksiyalarning qat'iy yo'nalishlarini belgilaydi. Binobarin, davlat boshqaruvi organlarining ekologiya sohasidagi faoliyatida prinsiplarning aniq belgilanishi, o'z navbatida, ushbu muhim sohada amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarning samarali amalga oshirilishiga va pirovardida, atrof-muhit holatining barqarorligini ta'minlashga hamda tabiiy resurslardan oqilona foydalanish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Har bir mamlakatdagi mavjud huquqiy tizimning mohiyati huquqiy prinsiplar orqali namoyon bo'ladi. Shu bois, huquqni to'g'ri tushunish va qo'llashda huquq prinsiplari muhim ahamiyat kasb etadi. Prinsip masalasi davlat va huquq nazariyasida olimlar tomonidan keng o'rganilgan mavzulardan biri hisoblanadi. Shuning uchun huquqning tamoyillari va ularning mavjudlik asoslari haqida ko'plab huquqshunos olimlarning fikr-mulohazalari mavjud.

Asosiy qism

X. Odilqoriyevning (2018) ta'kidlashicha, “Prinsip kategoriyasi “qonuniyat”, “mohiyat”

kategoriyalari bilan uzviy bog'liq. Shundan kelib chiqqan holda, aytish mumkinki, huquqiy tizimning mohiyati uning asosiy prinsiplari mazmunida namoyon bo'ladi. Huquqiy tizim prinsiplari huquqning butun ichki tuzilishini, mazmunini qamrab oladi hamda boshqa ijtimoiy tizimlar bilan aloqasi va o'zaro munosabatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi".

Ushbu fikrni ma'qullagan holda mazkur masalani batafsil tadqiq qilish uchun davlat boshqaruvi prinsiplari, xususan, ekologiya sohasidagi maxsus vakolatli davlat boshqaruv organlari faoliyatining prinsiplari yuzasidan olimlarning qarashlarini tahlil qilish maqsadga muvofiqligini ta'kidlaymiz.

Davlat boshqaruvi prinsiplariga to'xtalib o'tgan X. Odilqoriyev va b.ning qayd etishi-cha, "Davlat boshqaruvida qonunning ustunligi va hamma uchun majburiyligi prinsipi, qonuniylikning yagonaligi prinsipi, davlat boshqaruvining xalq manfaatlarini yo'lida amalga oshirilishi prinsipi, davlat boshqaruvida xalqning ishtiroki prinsipi, davlat boshqaruvining aholi madaniy darajasi bilan bog'liqligi prinsipi, davlat boshqaruvining demokratik jarayonlar bilan bog'liqligi prinsipi muhim hisoblanadi"(Odilqoriyev et al., 2010).

L. Grechinaning (2015) ta'kidlashicha, "Davlat boshqaruvi prinsiplari – davlat boshqaruvi tizimi, tuzilmasi va jarayoni asoslanadigan asosiy tamoyillar, g'oyalar to'plamidir. Bularga qonun ustuvorligi, xalq hokimiyati, javobgarlik, inson va fuqarolar huquq hamda erkinliklarini ta'minlash, hokimiyatning taqsimlanishi, davlat boshqaruvini markazlashtirish va nomarkazlashtirishni muvofiqlashtirish, shaffoflik, tarmoq va funksional prinsiplar, boshqaruvda yakdillik va jamoaviylik prinsipi, ilmiylik, vakolatlarni o'tkazish va boshqalarni kiritish mumkin".

Davlat boshqaruvining prinsiplari to'g'risida to'xtalib o'tgan S. Bratanovskiy (2013) tomonidan davlat boshqaruvi prinsiplari konstitutsiyaviy va tashkiliy turlarga bo'lingan holda tadqiq etilgan. Unga ko'ra,

"Konstitutsiyaviy prinsiplar sirasiga davlat boshqaruvida siyosiy partiyalarning ishtiroki, demokratizm, qonuniylik, federalizm prinsipi, fuqarolar huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarining davlat manfaatlaridan ustunligi, fuqarolarning davlat boshqaruvida ishtirok etishdagi tengligi, davlat boshqaruvida oshkorlik va jamoatchilik eshituvi prinsipi kiradi. Tashkiliy prinsiplarga funksiyalar va vakolatlarni taqsimlash va normativ belgilash tamoyillari, davlat boshqaruvini markazlashtirish va nomarkazlashtirish prinsipi, tarmoq boshqaruvi prinsipi, tarmoqlararo boshqaruv prinsipi, hududiy-tarmoq prinsipi kiradi".

Huquqshunos olimlar tomonidan keltirilgan prinsiplar umumhuquqiy prinsiplar hisoblanib, huquqning barcha sohalari uchun mos tushadi.

Ta'kidlash joizki, huquqshunos olimlar o'rtasida ekologiya sohasidagi davlat boshqaruvi prinsiplari yuzasidan yagona fikr mavjud emas. Jumladan, J. Xolmo'minovning (2003) ta'kidlashiga ko'ra, "Ekologiya sohasida davlat boshqaruvini ta'minlash inson hayoti va sog'lig'ini ta'minlash maqsadida tabiat obyektlarini saqlash va tiklab borish; tabiat resurslariga nisbatan davlat mulkchiligi; ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish jarayonida ekologik muammolarni hal qilishga davlatning alohida e'tibor berishi; ekologiya sohasida davlat boshqaruvini olib borish, tashkil etish va bajarish jarayonida turli samarali iqtisodiy metodlardan foydalanish lozimligi; ekologik muammolarni hal qilishda keng jamoatchilik, fuqarolar, jamoat tashkilotlari va mahalliy o'zini o'zi boshqaruv organlarini jalb qilish; demokratik sentralizm va qonuniylik; kelajak avlod oldida ekologik muammolarni hal etishdagi javobgarlik kabi bir qator prinsiplarga amal qilishni talab etadi".

M. Brinchukning (1998) fikriga ko'ra, "Ekologiya sohasidagi davlat boshqaruvi bir qator aniq tamoyillarga asoslanadi va boshqaruvning qonuniyligi; tabiatdan foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilish masalalari-

ni hal qilishda kompleks yondashuv; tabiatdan foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilishni boshqarishni tashkil etishning havzaviy va ma'muriy-hududiy tamoyillarining uyg'unligi; maxsus vakolatli davlat organlari faoliyatini tashkil etishda xo'jalik, operativ hamda nazorat funksiyalari alohida ahamiyatga ega".

B. Yerofeyev ekologiya sohasidagi davlat boshqaruvi prinsiplarini tahlil qilib, "Atrof-muhitni boshqarish va muhofaza qilishni davlat tomonidan tartibga solishda qonuniylik; atrof-muhitni muhofaza qilishning ustuvorligi; atrof-muhitni davlat tomonidan tartibga solganlik uchun to'lov; davlat tomonidan tartibga solishning mahalliy o'zini o'zi boshqarish bilan bog'liqligi kabi boshqaruvning umumiy tamoyillaridan foydalaniladi", deb ta'kidlaydi (Erofeev, 1996).

I. Gerasimova (1998) mazkur sohadagi umumiy prinsiplarni quyidagicha qayd etadi: "Fuqarolarning qulay muhitga bo'lgan huquqini ta'minlash prinsipi; ekologik va iqtisodiy manfaatlarining ilmiy asoslangan bog'liqligi prinsipi; barqaror rivojlanish prinsipi; atrof tabiiy muhit ifloslantirilganligi uchun to'lovlar prinsipi; atrof-muhitga zararli ta'sir uchun davlat organlari, mahalliy o'zini o'zi boshqarish, fuqarolar jamoat birlashmalarining o'zaro bog'liqligi; qonuniylik prinsipi".

I. Gerasimovadan farqli o'laroq Bronina va Krasov (1990) quyidagilarni mazkur sohadagi davlat boshqaruvining asosiy prinsiplari sifatida e'tirof etadi: "Tabiiy resurslarning milliy ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatini tan olish; tasarruf etish funksiyalari va ulardan iqtisodiy foydalanish funksiyalarini aniq ajratish; doimiy integratsiyalashgan korxonalarni tashkil etish asosida tabiiy resurslardan uzluksiz, bitmas-tuganmas va oqilona foydalanish; tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlashda boshqarishning tarmoq va hududiy shakllarini samarali muvofiqlashtirish; boshqaruvda iqtisodiy usul va shakl-

larning yetakchi roli, ijara va to'lovdan keng foydalanish; turli tabiiy obyektlarni boshqarishni tashkil etishga tabaqalashtirilgan yondashuv".

Yuqoridagi olimlarning fikrlaridan kelib chiqib aytishimiz mumkinki, mazkur prinsiplarning aksariyatini ekologiya sohasidagi davlat boshqaruv prinsiplari sifatida e'tirof etib bo'lmaydi. Chunki ushbu prinsiplar ekologiya sohasidagi davlat boshqaruv mazmunini to'liq ochib bermaydi.

Mazkur masalani tadqiq qilgan S. Balashenkoning (2013) qayd etishicha, "tabiatni boshqarish va atrof-muhitni muhofaza qilish funksiyalarini ajratish va kompetensiyalar (vakolatlar)ni aniq belgilash; fuqarolarning qulay muhitga bo'lgan huquqlarini kafolatlaydigan ustuvor yo'nalishlarni ta'minlash; davlat tomonidan tartibga solishning mahalliy tashabbuskorlik, jamoatchilik ishtiroki bilan uyg'unligi; davlat boshqaruvi organlarining nafaqat iyerarxik tizimda, balki jamoatchilikning ham nazorati ostidaligi; boshqaruv organlari qarorlari ustidan shikoyat qilishning ma'muriy va sud tartibini kafolatlash; atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida salbiy oqibatlariga olib kelgan qarorlar uchun davlat organlari va davlatning javobgarligi; axborot berish va atrof-muhit sohasida ishonchli ma'lumot olish huquqi; qabul qilinayotgan qarorlarning ilmiy jihatdan asoslanganligi va ekspertizasi kabi prinsiplar sohadagi davlat boshqaruvining asosiy mazmunini qamrab oladi".

Fikrimizcha, S. Balashenko (2000) tomonidan taqdim etilgan prinsiplar ekologiya sohasidagi davlat boshqaruvining mohiyatini ochib bersada, bugungi kunda jahon iqtisodiyotida keng qo'llanayotgan "ifloslantiruvchi to'laydi" prinsipi e'tibordan chetda qolmoqda. Bu rivojlangan mamlakatlarda o'rnatilgan eng samarali tartib-qoidalaridan biri bo'lib, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti tavsiyalarida, shuningdek, 2003-yilda qabul qilingan Kaspiy dengizi atrof-muhitini muhofaza qilish bo'yicha Hadli konvensiyasida mustahkamlangan.

Ushbu prinsip texnogen chiqindilarning tarkibi va intensivligiga qarab atrof-muhitning ifloslanishi natijasida korxonalar tomonidan iqtisodiyot va inson salomatligiga yetkazilgan ijtimoiy-iqtisodiy zararni pul bilan qoplashni anglatadi.

“Ifloslantiruvchi to‘laydi” prinsipi O‘zbekiston Respublikasining “Tabiatni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi Qonunining 34-moddasida belgilangan bo‘lib, unga muvofiq, tabiatdan maxsus foydalanganlik va atrof-muhitni ifloslantirganlik uchun haq undiriladi.

Nazarimizda, ushbu normani amaliyotda qo‘llashda bir qancha muammolar mavjud. Birinchidan, ifloslantiruvchini aniqlashtirish muammosi mavjud. Atrof-muhitning ifloslanishi uchun bevosita yoki bilvosita ifloslantirgan, yoki bunday ifloslanishga olib keladigan shart-sharoitlarni yaratgan jismoniy va yuridik shaxslar javobgar hisoblanadi. Ammo ifloslantiruvchi subyektini aniqlash qiyinchiliklar keltirib chiqarishi mumkin. Ikkinchidan, ba’zi hollarda ifloslanish bir vaqtning o‘zida bir nechta manbadan kelib chiqishi yoki ketma-ket sabablar bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Misol uchun, avtomobildan chiqadigan zararli gazlar uchun avtomobil ishlab chiqaruvchi ham, avtomobil egasi ham ifloslanish uchun aybdor hisoblanadi. Bunday hollarda tegishli xarajatlar ma’muriy va iqtisodiy nuqtayi nazardan maqbul yechimni ta’minlaydigan va atrof-muhitni yaxshilashga maksimal ta’sir ko‘rsatadigan tarzda taqsimlanishi kerak.

Bundan tashqari, ushbu prinsipni tahlil qilgan A. Zahar (2017) davlat hokimiyati organi ifloslantiruvchi korxona o‘zining faoliyati natijasida ifloslantirish darajasi to‘g‘risida haqqoniy hisobotlarni berayotganini tekshirish va to‘lovlarni tasdiqlangan miqdorlarda to‘lanishini nazorat qilishi kerakligini ta’kidlaydi.

Ta’kidlash joizki, bugungi kunda mamlakatimizda ushbu tamoyilning huquqiy asoslari takomillashtirilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi hu-

dudida atrof-muhitni muhofaza qilishning iqtisodiy mexanizmlarini yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi 202-son qaroriga muvofiq, “Ifloslantiruvchi to‘laydi” tamoyilidan kelib chiqib, korxona va tashkilotlarda chang-gaz tozalash uskunalarining samaradorligi past bo‘lganda yoki umuman o‘rnatilmaganda, shuningdek, belgilangan me’yorlardan ortiqcha tashlamalar chiqarilganda atmosfera havosidagi ifloslantiruvchi moddalar uchun belgilangan bazaviy stavkalar yuqori darajada hisoblanishi belgilangan.

Mazkur prinsipni qo‘llash masalasida O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev (2023) quyidagi fikrlarni ta’kidlagan: “Sohada dunyo tajribasida keng qo‘llanayotgan “Ifloslantiruvchi to‘laydi” tamoyili asosida yangi tartib joriy qilish kerak. Ya’ni mahsulotdan hosil bo‘ladigan chiqindini utilizatsiya qilish uni ishlab chiqaruvchi korxonalar hisobidan qoplanishi lozim. Bu xarajatlarning odamlarga og‘irligi tushmasligi kerak”.

Ushbu prinsipning amaliyotga keng joriy etilishi atrof-muhitni muhofaza qilish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi va turli subyektlar tomonidan tabiatga chiqariladigan zararli vositalar ta’sirini kamaytirishga xizmat qiladi.

Huquqshunos olimlar tomonidan keltirilgan fikrlarni tahlil qilib, S. Balashenkoning ekologiya sohasidagi davlat boshqaruvi prinsiplari hamda xalqaro tan olingan “Ifloslantiruvchi to‘laydi” prinsipi mazkur sohadagi davlat boshqaruvi organlari faoliyati mazmunini to‘liq ochib berishga xizmat qiladi, degan xulosaga kelishimiz mumkin.

Ekologiya sohasidagi davlat boshqaruvini amalga oshirishda prinsiplar bilan bir qatorda boshqaruv metodlari va shakllari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki davlat boshqaruvi murakkab tizim bo‘lib, uni muayyan metod va shakllarsiz amalga oshirishning imkoniyati mavjud emas.

Boshqaruv metodlari huquqshunoslar tomonidan ko‘p muhokama qilinadigan munozarali masalalardan biri hisoblanadi.

Xususan, M. Tilayev boshqaruv metodi o'z oldida turgan vazifalarni amalga oshirishning aniq usuli ekanini, ya'ni metod boshqaruv faoliyatining faktik mazmunini tashkil etishini ta'kidlaydi.

S. Balashenko (2000) esa boshqaruv metodlari tabiatdan oqilona foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilishni ta'minlash maqsadida boshqariladigan obyektlarning xatti-harakati va faoliyatiga ta'sir qilish usullari ekanini ta'kidlaydi.

Nazarimizda, huquqshunoslar tomonidan keltirilgan fikrlar tahlili boshqaruv metodining asosiy mazmuni boshqaruv ostidagi obyektlar xulq-atvoriga ta'sir ko'rsatish usuli ekanini ko'rsatadi.

Mazkur huquqshunos olimlarning fikrlaridan kelib chiqib, ekologiya sohasidagi boshqaruvi metodlari vakolatli davlat boshqaruvi organlarining atrof-muhitni boshqarish va uni muhofaza qilishni ta'minlash uchun boshqariladigan obyektlarning xatti-harakatlari va faoliyatiga ta'sir qilish usullari hisoblanishini ta'kidlashimiz mumkin.

Muayyan sohada boshqaruv turli usullar orqali amalga oshiriladi. Huquqshunos olimlar tomonidan boshqaruv usullarining o'zaro farqlanadigan bir qancha turlari mavjudligi ta'kidlanadi. Jumladan, G. Atamanchuk (1975) boshqaruvning axloqiy-mafkuraviy, ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy va ma'muriy usullarini ajratib ko'rsatadi.

S. Balashenko (2000) boshqaruv usullarining quyidagi uch turini ta'kidlaydi:

1. Ma'muriy, ya'ni davlat tomonidan majburlash imkoniyati bilan ta'minlangan atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi hokimiyatning to'g'ridan to'g'ri buyrug'idan foydalanish.

2. Iqtisodiy – korxonalar, tashkilotlar, mehnat jamoalari, fuqarolarning atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi boshqaruv organlari qarorlarini amalga oshirishdan bevosita moddiy manfaatdorligini yaratish.

3. Rag'batlantirish choralarini qo'llash orqali ham, huquqbuzarlarga ta'sir ko'rsatish

shaklida ham amalga oshiriladigan ma'naviy rag'batlantirish usullari.

V. Chirkin (2004) esa rag'batlantirish, ruxsat berish, muhofaza qilish, taqiqlash va javobgarlikni o'rnatish kabi metodlarni sanab o'tadi.

M. Brinchukka (1998) ko'ra, "Mazkur sohada quyidagi ikki metod mavjud: buyruq berish, ruxsat berish, taqiqlash, majburlashni o'z ichiga olgan ma'muriy-huquqiy va huquqiy munosabat taraflarining tengligiga asoslangan fuqarolik-huquqiy metod".

M. Brinchukdan farqli yondashuvni taklif etgan Y. Pirogovaning (2010) fikricha, "Tabiiy resurslardan foydalanish va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida quyidagi usullar asosiy rol o'ynaydi: ma'muriy-huquqiy, mafkuraviy va ekologiyalashtirish".

Fikrimizcha, M. Brinchuk tomonidan keltirilgan usullar bu sohada boshqaruvning mohiyatini ochib berishga xizmat qiladi. Milliy qonunchilik tahlili ushbu sohada ma'muriy-huquqiy usullar keng qo'llanayotganligini ko'rsatmoqda.

Xususan, O'zbekiston Respublikasining "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonuni "IV. Atrof tabiiy muhit sifatini normativlar bilan tartibga solish", "V. Tabiiy resurslardan foydalanishni tartibga solish", "VI. Ekologiya ekspertizasi", "VII. Ekologik nazorat", "IX. Favqulodda ekologiya vaziyatlari", "X. Xo'jalik faoliyati va boshqa yo'sindagi faoliyatga doir ekologiya talablari" kabi boblarida hokimiyatning ma'muriy-huquqiy ta'sir usullari aks ettirilgan.

Xulosa

Yuqorida olimlar tomonidan keltirilgan metodlardan ekologiya sohasidagi davlat boshqaruvida keng foydalaniladi. Lekin har qanday faoliyatni amalga oshirishda yagona metoddan foydalanish imkonsiz. Chunki har bir ijtimoiy munosabat o'z xususiyatidan kelib chiqib, muayyan o'ziga xos yondashuvni taqozo etadi. Ba'zi munosabatlarni tartibga solishda ma'muriy-huquqiy metodlar samarali bo'lsa, boshqa munosabatlarni tartibga solishda

iqtisodiy metodlar samarali hisoblanadi. Shu jihatdan, ekologiya sohasidagi davlat boshqaruvini amalga oshirish jarayonida boshqaruv metodlarini tanlashda ijtimoiy munosabatning o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olish muhim hisoblanadi.

Xulosa o'rnida aytganda, ekologiya sohasida davlat boshqaruvining prinsiplari, metodlari va shakllari boshqaruvning zaruriy tarkibiy qismlari hisoblanib, sohada davlat boshqaruvining asosiy mazmun-mohiyatini ochib berishga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Atamanchuk, G. V. (1975). *Gosudarstvennoe upravlenie, problemy metodologii pravovogo issledovaniya* [Public administration, problems of methodology of legal research] (p. 240). Moscow: Jurid. lit. Publ.
2. Bratanovskiy, S. N. (2013). *Administrativnoe pravo* [Administrative Law] (p. 305). Moscow: Direct-Media Publ.
3. Brinchuk, M. M. (1998). *Ekologicheskoe pravo (pravo okruzhayushchey sredy)* [Environmental law (environmental Law)] (p. 688). Moscow: Yurist Publ.
4. Bronina, L. V., & Krassov, O. I. (1990). *Rabotniki lesnogo khozyaystva. Pravovyye voprosy* [Forest workers. Legal issues] (pp. 44–45). Moscow.
5. Balashenko, S. A., et al. (2013). *Ekologicheskoe pravo* [Environmental Law] (p. 240). Minsk: BSU Publ.
6. Balashenko, S. A. (2000). *Gosudarstvennoye upravleniye v oblasti okhrany okruzhayushchey sredy* [Public administration in the field of environmental protection] (p. 137). Minsk: BSU Publ.
7. Chirkin, V. Y. (2004). *Publichnoe upravlenie* [Public administration] (pp. 51–53). Moscow: Lawyer Publ.
8. Gerasimova, I. A. (1998). *Upravlenie prirodopol'zovaniem i okhrany okruzhayushchey sredy* [Environmental management and protection] (pp. 50–66). Orenburg.
9. Grechina, L. A. (2015). *Administrativnoe pravo Rossiyskoy Federatsii* [Administrative law of the Russian Federation] (p. 112). Moscow: RG-Publ.
10. Xolmuminov, J. T. (2003). O'zbekiston Respublikasi ekologiyasi [Environmental Law of the Republic of Uzbekistan] (p. 268). Tashkent: Academy of the Republic of Uzbekistan Publ.
11. Mirziyoyev, Sh. (2023, August 9). *Atrof-muhitni muhofaza qilish, maishiy chiqindilarni yig'ish va qayta ishlash tizimini rivojlantirish bo'yicha yig'ilishdagi nutqidan* [From his speech at a meeting on environmental protection and the development of a system for collecting and recycling household waste].
12. Odilqoriyev, H. T. (2018). *Davlat va huquq nazariyasi* [Theory of State and Law] (p. 528). Tashkent: Adolat Publ.
13. Odilqoriyev, H. T., Ismoilov, I., Ismoilov, N. T., et al. (2010). *Ma'muriy huquq* [Administrative Law] (p. 640). Tashkent: Academy of the Ministry of Internal Affairs of Uzbekistan Publ.
14. Pirogova, Y. (2010). *Pravovye i organizatsionnye osnovy deyatel'nosti federal'nykh organov ispolnitel'noy vlasti v sfere prirodopol'zovaniya i okhrany okruzhayushchey sredy* [Legal and organizational bases of the activities of federal executive authorities in the field of nature management and environmental protection] (p. 142). [Dissertation of the Candidate of Law]. Moscow.
15. Vinokurova, Yu. Y. (2005). *Ekologicheskoe pravo* [Environmental law] (pp. 17–18). Moscow: Exam Publ.
16. Erofeev, B. V. (1996). *Ekologicheskoe pravo Rossii* [Environmental legislation of Russia] (pp. 208–210). Moscow.
17. Zahar, A. (2017, May 20). *The Polluter-Pays Principle and its Implications for Environmental Governance in China*. China.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-YIL MAXSUS SON

VOLUME 5 / SPECIAL ISSUE / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.SI